Adrian Johansson, en småländsk vykortsfotograf

av Evabritta Wallberg

Bakgrund

När jag röjde bland mina föräldrars gamla papper för några år sedan, hittade jag ett stort inramat fotografi över deras hemby Ingatorp. Ingatorp ligger i Jönköpings län och tillhör sedan 1971 Eksjö kommun. Fotografiet är en råkopia i formatet 39/21 cm. Fotograf är Adrian Johansson från Mariannelund, som ligger en dryg mil från Ingatorp. Bilden från tidigt 1920-tal, är tagen uppifrån en av de näraliggande gårdarna med Ingatorps kyrka i fonden, Ingatorpssjön framför och skolhuset till höger. Långt till vänster i bild skymtar min fars hem, den vitrappade Brämö gård med det gamla Slättna garveri snett framför. Nedanför gärdesgårdarna skymtar vägen till Eksjö. Adrian Johansson kom att ge ut fotografiet som vykort.

De småländska orterna Ingatorp och Mariannelund ligger i Jönköpings län. De tillhör båda i dag Eksjö kommun. I Ingatorps socken ingick förutom kyrkbyn med omgivande byar också tätorterna Hjältevad och Bruzaholm. Mariannelund tillhörde Hässleby socken till 1928, då Mariannelund blev köping.

Småskaligt jord- och skogsbruk var huvudnäringarna. Genom bygden rinner Bruzaån, en biflod till Emån. Bruzaån med sina små forsar var en förutsättning för den framväxande industrin. En annan förutsättning för bygdens utveckling var tillkomsten av Nässjö-Oskarshamns järnväg som invigdes 1874.

År 1910 hade Ingatorps socken 2.155 invånare och Hässleby med Mariannelund 1.878. År 1950 var invånarantalet ungefär detsamma.

I Ingatorps kyrkby fanns in på 1940-talet fyra lanthandlare, mejeri och slakteri. Här fanns kvarn, garveri, ett par smedjor, såg och ett par mindre snickerifabriker. Det var här som socknens bönder gjorde sina uppköp och hit levererade de sina jordbruksprodukter. I Hjältevad fanns träindustri och i Bruzaholm startade redan på 1600-talet ett järnbruk som i dag levererar gjutgods till industrin.

I Mariannelund invigdes 1897 Hässleby sanatorium, ett av de tre jubileumssanatorierna uppförda av medel ur Oscar II:s jubileumsfond. År 1888 hade Brusafors pappersmassefabrik startat i Mariannelund och 1901 öppnades Mariannelunds praktiska skola med gymnasie- och realskoleutbildning , hushållsskola, kontorsutbildning och olika praktiska utbildningar. I dag är Mariannelunds skola en folkhögskola som drivs av pingströrelsen.

Evabritta Wallberg är född i Stockholm 1936, fil. lic. i historia vid Stockholms universitet och arkivråd. Hon har tjänstgjort vid Krigsarkivet samt publicerat ett antal artiklar i historia och arkivvetenskap bl.a. Rikets säkerhet: försvarssekretessen i ett historiskt perspektiv (Meddelanden från Krigsarkivet XXI, 2001). Hon har utgivit ett flertal manuskript för Kungl. Samfundet för utgivande av handskrifter rörande Skandinaviens historia och är styrelseledamot i Riksarkivets vänförening, Promemoria.

Utsikt mot Ingatorps kyrka. Foto: Adrian Johansson, Mariannelund. Import. Ej sänt.

Min farfar August Personne ägde sedan 1903 Brämö gård och drev Slättna garveri. Jag hittade flera fotografier hos föräldrarna, som tagits av Adrian Johansson. Det var fotografier på olika familjemedlemmar, alla hemmahörande i Ingatorp. Fotografierna är från mitten av 1920-talet. Adrian Johansson hade uppenbarligen varit familjens fotograf. Jag fann också i familjearkivet ett par bilder från en rödakorsfest i Ingatorp. Festdeltagarna står uppställda framför Ingatorps skolhus. På ett av fotografierna befinner sig min mamma Gerda i mitten, klädd i sjömansklänning och med rödakorsflaggor i händerna. Bilden är ett av Adrian Johansson privatframställt vykort.

Det var vanligt under vykortens storhetstid vid 1900-talets början, att fotografer precis som Adrian Johansson lät framställa sina fotografier som vykort. Ibland blev fotograferna sina egna förläggare som själva sålde sina kort, men det blev allt vanligare att fotografen överlät till en lanthandlare eller en pappershandel på orten att förlägga korten och sälja dem. Tryckningen överläts till något grafiskt företag som till exempel Göteborgs litografiska AB (GLA), eller Svenska litografiska i Stockholm. Inte sällan trycktes korten i Tyskland.

När jag fann de här fotografierna, hade jag sedan en tid samlat vykort från Ingatorp, byn där mina föräldrar växte upp, och där jag tillbringade min barndoms somrar på 1930- och 1940-talen hos farmor och hos mormor. I min samling ingick också inledningsvis den närliggande Hässleby landskommun med tätorten Mariannelund, från 1928 Mariannelunds köping, där min far på 1910-talet utbildade sig vid Mariannelunds praktiska skola. Pappa var också en period på 1920-talet inlagd på Hässleby sanatorium.

Rödakorsfest. Framför Ingatorps skolhus. Flickan med rödakorsflaggorna är Gerda Johansson. Foto: Adrian Johansson. Privatframställt vykort. Ej sänt.

Min vykortssamling omfattar i dag närmare 300 Ingatorpskort, inklusive vykort från de små orterna Bellö, Hjältevad och Bruzaholm, som då ingick i Ingatorps socken, och drygt ett hundratal kort från Hässleby/Mariannelund. Tidsperioden är tidigt 1900-tal fram till i dag.

Genom att utgå från min samling har jag försökt beskriva vykortsutgivningen och vykortsanvändningen i Ingatorp och Hässleby/Mariannelund under 1900-talets första årtionden med fokus på Adrian Johansson.

Tidiga vykortsfotografer i Ingatorp

I Ingatorp liksom i Mariannelund cirkulerade under tidigt 1900-tal vykort som saknade såväl förlags- som fotografnamn. Man vet alltså inte vem som tog bilderna och hur de distribuerades. Ibland finns uppgifter om tryckeri som ”Göteborgs litografiska anstalt (GLA)” eller ”Svenska litografiska AB, Stockholm”. Ibland är korten endast försedda med ett serienummer. Uppgiften ”Import” förekommer. Tryckningen har då troligen skett i Tyskland. Ofta saknas tryckuppgifter helt.

Upphovsrättens svaga ställning vid den här tiden gjorde det möjligt att utan vidare kopiera och sälja fotografier utan att uppge fotografens namn. Visserligen fanns från 1897 bestämmelsen om fotografens rätt till sin bild under fem år från bildens utgivande. Denna rätt förlängdes 1919 till femton år. Men bestämmelserna, om de ens var kända, tycks inte ha följts i någon större utsträckning vid den här tiden.

Redan omkring år 1900 började handlarna i Ingatorp att själva förlägga vykort för att sälja i sina butiker. Handlanden Fredrik Hanblom tycks ha varit den förste och den som inledningsvis dominerade vykortshandeln i Ingatorp. Hanbloms lanthandel drevs in på 1950-talet av familjen Hanblom. Huset som alltjämt finns kvar, ligger på den väg som i dag kallas ”Hanbloms väg”. Korten är stämplade ”Fredrik Hanblom”, ”Förlag Fredrik Hanblom” eller i några fall ”Foto och förlag Fredrik Hanblom”. Det är knappast Fredrik Hanblom själv som har tagit bilderna. Säkerligen har han köpt korten från någon lokal fotograf för att sedan sälja dem i sin affär.

Fredrik Hanbloms affär. Foto och förlag: Oskar Jonsson, Ingatorp. Sänt 21/11 1908.

Fredrik Hanbloms äldsta kort i min samling har motivet ”Tre män i en båt”. Det är tre män som ror på en spegelblank Ingatorpssjö med kyrka och bebyggelse på andra sidan sjön. Kortet är blåtonat och sänt 22 juni 1901. En variant, också förlagd av Fredrik Hanblom, har röd text och är tryckt hos Oskar Kulls grafiska anstalt i Malmö. Jag har också i min samling samma motiv fast bruntonat. Korten är tryckta hos Göteborgs litografiska anstalt. Båtar på Ingatorpssjön blev ett populärt motiv, ”Tre män i en båt”, ”Två män i en båt” och det mycket ovanliga ”Båt med segel”.

”Tre män i en båt”. Fotograf och förlag okända. Tryckt av Göteborgs litografiska anstalt. Sänt 22/6 1901.

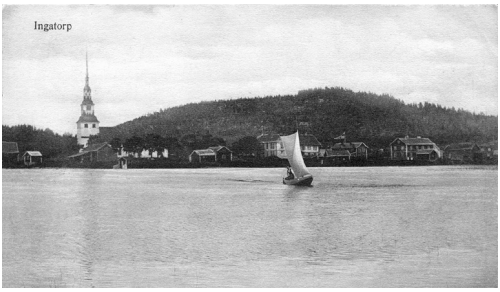

Segelbåt på Ingatorpssjön. Fotograf och förlag okända. Sänt 13/3 1917.

Bland mina äldre Ingatorpskort har drygt ett 20-tal fotograferats av Oskar Jonsson. De flesta är från 1910-talet. Ett par kort har sänts före 1910 och något enstaka på 1920-talet.

Oskar Jonsson var en självlärd fotograf. Han föddes 1875 i den lilla byn Puketorp i Ingatorps socken. Där skulle Oskar leva och arbeta i hela sitt liv. Han tycks ha varit något av ett bygdeoriginal men också en tusenkonstnär med intresse för att ta till sig ”nymodigheter”. Fotografering var en sådan. De första kunskaperna skall Oskar Jonsson ha fått i Ingatorps prästgård hos kyrkoherde Törnblom. Oskar slutade att fotografera omkring 1945. Perioden som vykortsfotograf var betydligt kortare och förefaller ha upphört redan efter 1910-talet. Kanske kände han sig utkonkurrerad av den yngre Adrian Johansson. Senare i livet tycks Oskar enbart ha ägnat sig åt porträttfotografering och att dokumentera arbetslivet och människorna i arbete på den småländska landsbygden. Oskar Jonsson avled 1955. Delar av hans stora fotosamling förvaras i dag av Ingatorps hembygdsförening.

Det utan konkurrens populäraste vykortsmotivet i Ingatorp är dess vackra och originella kyrka, enbart kyrkan med närmaste omgivning eller kanske än vanligare kyrkan och Ingatorpssjön som centrum i sin vackra miljö, omgiven av blånande berg.

Den ursprungliga kyrkan som uppfördes 1755, byggdes om radikalt 1835. Det gamla tornet behölls dock. Klockan åtta på kvällen Allhelgonadagen 1911 träffades kyrkan av ett blixtnedslag och brann ner till grunden.

Under åren 1913-1914 uppfördes en ny kyrka, ritad av arkitekten Fredrik Falkenberg, med en exteriör som i mycket liknande den gamla kyrkans. Oskar Jonsson har gjort en intressant dokumentation av den gamla och nya kyrkan. 1914 återinvigdes kyrkan. Bilden

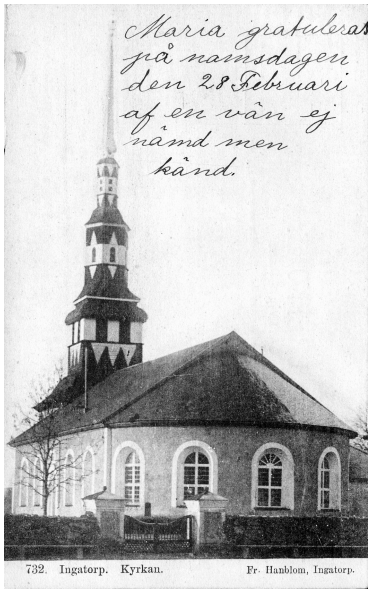

Ingatorps gamla kyrka. Fotograf okänd. Förlag Fredrik Hanblom. Ej sänt.

Ingatorps gamla kyrka. Foto & förlag: Oscar Jonsson, Ingatorp. Ej sänt.

Skolhuset och den gamla kyrkan. Foto & förlag: Oskar Jonsson, Ingatorp. Sänt 1/10 1910.

Den nya kyrkan under uppbyggnad. Fotograf och förlag okända. Tryckt av Svenska litografiska AB. Sänt 21/12 1913.

Den nya kyrkan. Foto & förlag: Oskar Jonsson, Ingatorp. Ej sänt.

Interiör av Ingatorps gamla kyrka. Foto & förlag: Oskar Jonsson, Ingatorp. Kortet är skrivet den 3 augusti 1910. Sänt i kuvert.

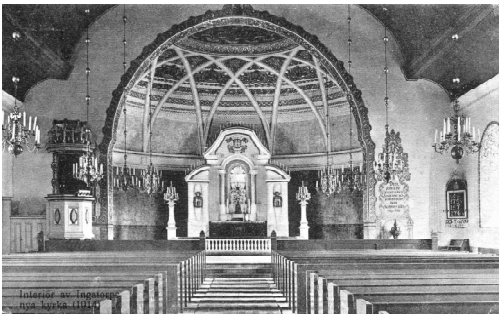

Interiör av Ingatorps nya kyrka. Foto & förlag: Oskar Jonsson. Tryckt av Svenska litografiska AB.

av den nya kyrkan är även den tagen av Oskar Jonsson. Oskar Jonsson har också tagit bilder av kyrkans interiör före och efter branden.

Ett populärt motiv, som senare även Adrian Johansson kom att använda sig av, var kyrkbyn sedd från kyrkans tak. Fredrik Hanblom sålde en färglagd vy, här stämplad 20/1 1904. Det gröna huset till vänster är Fredrik Hanbloms affär.

Oskar Jonssons äldsta kort i min samling, daterat 1908, är även det taget från kyrktaket och ur ungefär samma vinkel. Det är intressant att jämföra de här korten. Man ser att Hanbloms vy är äldst. Det är sänt 1904 men är troligen några år äldre. På torget står några gamla magasin som saknas på Jonssons kort. Likaså är skolan närmast till höger om kyrkan helt ombyggd på Jonssons kort. Så stora förändringar i byggnationen har knappast skett på tre år. På Adrian Johanssons kort,

Ingatorp från kyrktornet, Foto och förlag: Oskar Jonsson, Ingatorp. Sänt 10/5 1908.

Ingatorp från kyrktornet. Fotograf okänd, förlag Fredrik Hanblom. Sänt 20/1 1904.

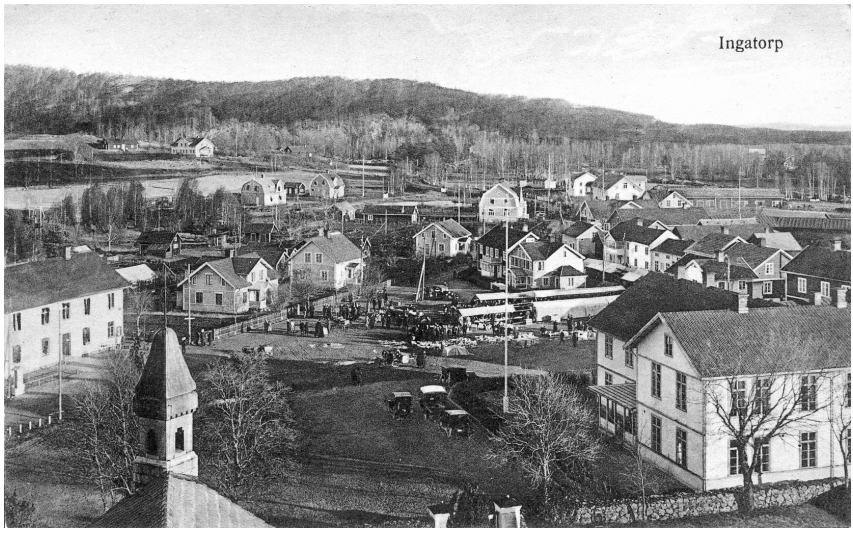

Ingatorp från kyrktornet. Foto: Adrian Johansson, Mariannelund. Import. Sänt 24/8 1925.

daterat 23/8 1925, och taget en marknadsdag med torget fullt av marknadsstånd och människor, ser vi att en ny bebyggelse har tillkommit.

Det fanns få ”utsocknes” konkurrenter som fotograferade Ingatorp med omnejd. Förutom Adrian Johansson från Mariannelund, finner vi i min samling enstaka kort tagna av Eksjöfotograferna Oscar Rylander och Falk. Det är allt.

Vykortsskrivaren i Ingatorp var vanligen en byinvånare, en vän eller släkting på besök. Kanske i något enstaka fall en främling som stannade till, fängslades av den vackra naturen och skrev ett kort.

Den enda återkommande gästen på Samuelsons pensionat i Ingatorp, som jag kan minnas från 1940-talet, var Herbert Tingstens far, gatudirektören Karl Tingsten, bror till generalen Lars Tingsten. Bröderna var födda i Hornsved, Ingatorp, och söner till sergeanten vid Andra Livgrenadjärregementet Lars Magnus Tingsten, som ligger begravd på Ingatorps kyrkogård, strax intill mina farföräldrars och föräldrars grav, August Personnes familjegrav, och helt nära mina morföräldrars grav, Gustaf E. Johanssons familjegrav.

Tidiga vykortsfotografer i Mariannelund

I Mariannelund och Hässleby var vykortsmarknaden en helt annan och betydligt större än i Ingatorp. I Mariannelund fanns en yrkesskola, Mariannelunds praktiska skola, och i Hässleby ett sanatorium. Där vistades många elever och patienter och där fanns lärare, läkare, sjuksköterskor och annan personal som alla ville skicka hälsningar till familj och vänner. Detta märks på den stora vykortsutgivningen och antalet aktörer på marknaden, jämfört med Ingatorp.

Mariannelunds praktiska skola grundades 1905. Skolan hade realskole- och studentkurser, hushålls- och sykurser, handels- och tekniska kurser. Man kunde ha så mycket som 600 elever på en gång. Hässleby sanatorium var ett av tre jubileumssanatorier som började uppföras 1898 med medel från Oscar II:s jubileumsfond. De två övriga var Österåsens sanatorium utanför Sollefteå och Hålahult utanför Örebro.

De vanligast förekommande vykorten i Mariannelund och Hässleby föreställer skolan och sanatoriet. Även interiörer är vanliga. Skolans olika elevkullar förekommer som vykort. Ett attraktivt sätt för fotograferna att få ut sina kort på marknaden var att sälja till elever och patienter.

Även i Mariannelund utgavs ursprungligen de flesta vykort av handlare på orten och uppgifter om fotograf saknades. Den största utgivaren var handlanden Albert Petterson. På Pettersons kort uppges oftast enbart ”Alb. Petterson förlag”, ibland ”Foto och förlag Alb. Petterson”. Att Albert Petterson har beställt bilder av fotograferna Th. Johanson och Barbach framgår av vissa kort. Andra

Handl. Pettersons affär. Foto & förlag: Alb. Petterson, Mariannelund. Ej sänt. Kortet bör vara från tiden runt 1904 eftersom det har hel baksida, något som var regel fram till omkring 1905.

förlag i Mariannelund var Sjöstén och Johnson, Johan Lindes pappershandel och Kooperativa handelsföreningen Trygg, fotograf A. Orlander, och senare Lars Erik Johanssons förlag och Adrian Johanssons förlag. Men då är vi inne på 1920-talet.

Ett mycket gammalt ej sänt kort med hel baksida och förlagt av Alb. Petterson föreställer Mariannelunds gamla torg fullt av folk.

Personer som enbart befann sig i Mariannelund för att fotografera och få sina bilder sålda på plats förekommer i betydligt större utsträckning än i Ingatorp, en naturlig följd av den större marknaden för vykort. Flera kort har den ovan nämnde porträttfotografen Olof Rylander med ateljé i Kristianstad och Eksjö som upphovsman. Andra namn är G. Bildsten, bokhandlare i Eksjö, M. Bergsten från Vimmerby och Oriel Blomberg, bokhandlare i Lindesberg.

Bilder av sanatoriet och Praktiska skolan dominerade vykortsutbudet. En självklarhet med tanke på alla som vistades där och ville sända en hälsning hem.

Mina äldsta sända Mariannelundskort är från 1901. Båda har anknytning till Hässleby sanatoriums invigning av kungen den 28 september 1901. Det är vykort med Mariannelunds stationshus, smyckat för att ta emot kungaparet Oscar och Sofia och sanatoriets

Mariannelund, Torget. Förlag: Alb. Petterson, Mariannelund. Import. Ej sänt.

Mariannelunds järnvägsstation. Fotograf och förlag okända. Sänt 18/10 1902.

Hessleby sanatorium. Foto och förlag: Oscar Rylander, Kristianstad. Import. Sänt 4/4 1902, ankommet till Oscarshamn 5/4 1902.

huvudbyggnad, även det troligen taget i samband med invigningen.

Mitt äldsta kort föreställande Praktiska skolan är sänt den 10 januari 1908. Det är troligen en skiss till den kommande skolan. Observera unionsflaggan på taket. Skolan startade 1905, men skolbyggnaden invigdes

Mariannelunds Praktiska skola. Skiss. Fotograf och förlag okända. Sänt 10/1 1908 från ovanliga Vallnäs.

Mariannelunds Praktiska skola. Kanske taget vid invigningen 1909. L. E. Johanssons förlag. Import. Sänt 13/10 1912.

först 1906. Den nuvarande skolbyggnaden stod klar 1909 och den stora aulan 1913.

Språkskolan. Förlag: Alb. Petterson, Mariannelund. Sänt 2/12 1906.

Fotograferna tog kort på skolans elevkurser. Det var ett säkert sätt att få sina kort sålda. Många exempel på sådana kort finns i min samling.

Korten som föreställer sanatoriet och Praktiska skolan dominerar stort i antal. Men även andra motiv förekommer gärna med en romantisk touch, till exempel Tempelbron.

Tempelbron, Mariannelund, Fotograf: T. H. Johanson, förlag Alb. Petterson. Hel baksida. Sänt 22/9 1906.

På 1920-talet framträder Adrian Johansson som den ledande vykortsfotografen i Ingatorp och Mariannelund. Av mina cirka 300 kort från Ingatorp och Mariannelund/Hässleby från 1902 tills i dag har ett fyrtiotal tagits av Adrian Johansson.

Vem var då Adrian Johansson?

Adrian Johansson föddes i Lönneberga 1884. Han flyttade redan tidigt till Mariannelund. När han var 42 år gammal gifte han sig 1926, med den tre år äldre Emilia från Pelarne. Adrian avled i Mariannelund 1958. Emilia dog 93 år gammal 1974. Makarna tycks inte ha haft några barn.

Mitt första kort taget av Adrian Johansson är en julhälsning från Adrian till kamraten Per Johansson i Klavreström. Kortet har sänts så tidigt som den 21 december 1909.

Prästgården i Hässleby, Mariannelund. Sänt 21/12 1909. Saknar namn på fotograf och förlag.

Adrian var då bara 25 år. Kortet, som föreställer Hässleby prästgård är tvådelat. Den övre delen av kortet är en exteriör av prästgården och den nedre delen prästgårdens hall. Uppgifter om fotograf och förlag saknas. Men av innehållet framgår att Adrian har tagit bilden, och texten ger oss viktiga detaljer om personen Adrian. ”(…) Jag har varit i Holsby i sommar också, som du kanske vet, sysslat med fotografering (…) Vyerna å motsatta sidan har jag fotograferat.”

Det är möjligt att Adrian Johansson tillbringat sommaren i Holsby för att fotografera gäster vid den välkända Holsby brunn. Holsby ligger i Alsheda, Vetlanda kommun. Det finns vykort på marknaden från just midsommarfiranden vid Holsby brunn. Brunnsgästerna var säkert angelägna om att bli fotograferade för att kunna sända en hälsning till släkt och vänner. De kort jag har sett, är odaterade och saknar namn på fotograf. Kanske var det Adrian Johansson som tog bilderna. Ett kort, ”Parti från Holsby brunn”, foto Adr. Johansson, Mariannelund, ej sänt men med blyertsanteckningen ”sommaren 1918” tyder på att Adrian även senare vistats i Holsby för att fotografera. Kortet är tryckt av Svenska litografiska anstalten i Stockholm. Det är det enda kortet av Adrian Johansson i min samling som har tryckuppgift.

Adrian fotograferade alltså även utanför Ingatorp och Mariannelund. Andra exempel på det är vykort från Karlstorp, också i Vetlanda kommun. Jag har bilder från Karlstorps prostgård och den s.k. Bergstugan i Karlstorp. Båda korten har förlagts av A. Josefsson i Karlstorp.

Jag har ytterligare ett kort med delad bildsida, föreställande Hässleby prästgård. Bilden är tagen från prästgårdens trädgårdssida; övre delen visar prästgårdens exteriör, den nedre trädgården. Även här saknas uppgift på fotograf, men motivet talar för att Adrian Johansson är fotografen.

Kortet har förlagts av L. E. Johansson, Mariannelund. Att L. E. Johansson förlade kort tagna av Adrian Johansson på 1920-talet framgår av andra kort i min samling. Däremot har jag inte sett några vykort från

Prästgården i Hässleby, Mariannelund. Sänt 17/11 1914. Saknar namn på fotograf. Förlag: L. E. Johansson, Mariannelund.

1910-talet med uppgift om Adrian Johansson som fotograf. Har Adrian inte fotograferat då, eller är det helt enkelt så att hans namn inte satts ut förrän på 1920-talet och att det kan finnas betydligt fler kort tagna av Adrian Johansson i min samling? Prästgårdskorten tyder på det. När det gäller kortet till Per Johansson har vi ju Adrians egen uppgift på att det är han som är fotografen.

Under 1920-talet dominerades vykortsutgivningen i Ingatorp helt av Adrian Johansson. Samma dominerande ställning hade han inte på den större orten Mariannelund, även om hans ställning även där var stark. Allt oftare är han också sin egen förläggare.

Hur ser då ett Adrian Johanssonvykort ut, vilka är hans motiv? Man finner de för vykortsfotograferna vanliga motiven, kyrkan, mer bemärkta byggnader, utsikter. Adrian Johansson är inte unik på något sätt. I Ingatorp är motiven givna. Det är den svartvita kyrkan med sitt märkliga torn. Det är de fina utsikterna med kyrka och sjö i centrum, utsikterna från Valbacken, Uvberget och Hattkullen, men också bilder från samhället och livet där. Även andra publika byggnader i köpingen som hotellet, prästgården, Mariannelunds herrgård, sparbanken och järnvägsstationen förekommer på Adrians kort liksom vackra utsikter gärna framställda i ett romantiskt skimmer.

Ingatorp, till vänster Helgadal, min mormor Helgas affär, till höger mejeriet och slakteriet. Foto: Adrian Johansson, import. Ej sänt.

I min samling har jag också samma kort privat framställt. Kortet är försett med Adrian Johanssons namnteckning i relieftryck nederst till höger på kortet. Det vanliga var att Adrian försåg sina privatframställda vykort med namnteckningen i relief till höger. Men det förekommer också kort med namnteckningen till vänster.

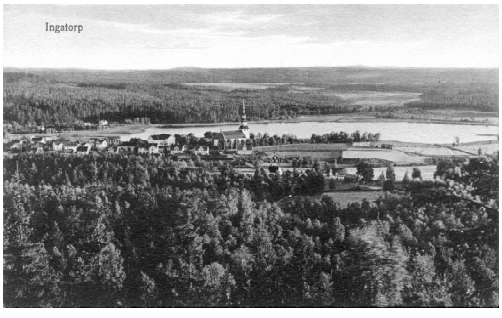

Utsikt från Valbacken. Foto: Adr. Johansson. Sänt 17/9 1928. Bilden är tryckt utomlands, troligen i Tyskland. Observera feltrycket; ”Foto: Andr. Johansson Marienlund. Import”.

Hessleby sanatorium. Foto: Adr. Johansson. Förlag: Sjösten & Johnsson, Mariannelund. Sänt 25/3 1924.

Mariannelunds praktiska skola. Foto: Adr. Johansson. Förlag: Sjösten & Johnsson. Sänt 30/12 1922. Aulan till vänster.

Stora utsikten, Mariannelund. Foto: Adr. Johansson. Förlag: Sjösten & Johnsson, Mariannelund. Import. Sänt 14/7 1925.

Liksom när det gällde de äldre fotograferna i Mariannelund har också Adrian Johansson tagit bilder av Praktiska skolans elever och sanatoriets patienter. Vykorten är framställda som privattryck i små upplagor och med Adrian Johanssons namnteckning i relieftryck.

Ett sådant privatframställt kort skiljer sig avsevärt från Adrian Johanssons övriga kort. Kortet är taget på kvällen och föreställer en tänd julgran, placerad på sanatoriets gårdsplan med uppfarten till sanatoriet i fonden. Kortet är taget 1929 och har Adrian Johanssons namnteckning i relief till vänster på bilden. En patient på sanatoriet köpte det och bevarade det. Kortet har kommit i min ägo genom förmedling av hans svärson Stig Nilsson, Visby. Kortet kan jämföras med ett kort taget på samma plats men på sommaren och på dagen.

Folklivet intresserade Adrian Johansson. Bland hans kort återfinns ett par bilder tagna på Ingatorps och Mariannelunds marknader.

Julgran framför Hässleby sanatorium, på den så kallade Kungsvägen 1929. Fotograf: Adrian Johansson. Privat framställt vykort. Ej sänt.

Hessleby, Kungsvägen på sommaren med dammen och flaggstången. Utan uppgift om fotograf. Förlag: Sjösten & Johnsson, Mariannelund. Sänt 15/8 1928.

Marknad i Ingatorp. Min farfar August Personne skall enligt traditionen promenera i vit hatt i mitten av bilden. Foto: Adr. Johansson, Mariannelund. Import. Sänt 19/6 1931. I fonden skymtar marknadstorget med kyrkan. Nere till vänster ser man handlanden Lindgrens affär.

Marknad i Mariannelund. Foto: Adr. Johansson. Förlag: Sjösten & Johnsson, Mariannelund. Import. Ej sänt.

Från 1930-talet tycks Adrians vykortsfotografering ha upphört. Han tycks helt ha övergått till att fotografera på beställning och i ateljé. De få kort som är sända i början av 1930-talet och som tagits av Adrian Johansson är troligen fotograferade i slutet av 1920-talet. Orsakerna till att Adrian Johansson slutade att producera vykort kan ha varit flera. Som nygift hade det säkert sina problem att vistas långt hemifrån på tröttsamma fotoresor. Men det avgörande skälet var kanske en vikande efterfrågan på vykort. Intresset för att samla vykort hade planat ut, liksom förtjusningen i att skicka vykort. Nya intressen tog över. Därtill kom att vykortsframställningen ändrade karaktär. Marknaden övertogs av större aktörer och av företag med en landsomfattande produktion, sådana som Eliassons konsthandel i Stockholm och Pressbyrån. I Småland dominerade nu Leif Wirén, fotograf från Holsbybrunn. Man använde sig av ny teknik och tryckte färre kort i större upplagor. Resultatet blev mer ”neutrala” kort, som skulle kunna användas under längre tid. Flygfotografering med företag som AB Flygtrafik kom att spela en allt större roll på 1940-och 1950-talen. De gamla bygdefotograferna med sina ofta privat framställda kort i små upplagor var utkonkurrerade.

Här kan tilläggas att 4.000 glasplåtar från Adrian Johanssons ateljé har inskannats av Bengt Pettersson i Mariannelund.

Avslutningsvis en reflexion. Traktens kulturhistoriskt kanske viktigaste byggnad har inte upptäckts av vykortsfotograferna: den röda gamla boden på Ingatorps kyrkogård, där räfsor, spadar och vattenkannor förvaras. Boden, en så kallad tiondebod, är Sveriges äldsta profana trähus. Arkeologer har bestämt dess tillkomst till 1229.

Boden skymtar på några bilder över sjö och kyrka, det tidigaste exemplet i min samling är från 1901 ”Tre män i en båt”, där man till vänster om kyrkan kan urskilja bodens gavel och än tydligare på ett kort från samma tid med ”Mannen vid sjön”. Sjön ligger spegelblank och hela byn speglar sig i sjön.

ÄLDST En bod på en småländsk kyrkogård har visat sig vara Sveriges äldsta profana trähus. Geologer vid Lunds universitet har daterat trä-byggnaden i Ingatorp till 1229. Byggnaden användes som tiondebod.

Tiondeboden i Ingatorp. Ur Svenska Dagbladet den 26 juni 2008. TT - Spektra. Foto: Birgitta Eek.

Uppgifterna om fotograferna Oskar Jonsson och Adrian Johansson har lämnats av Margareta Thorson, Härsås, Ingatorp. Margareta, ordförande i Ingatorps hembygdsförening, är född Bråhn. Karolina och Hulda Bråhn var syskon till Margaretas farfar. Edvin var Karolinas son u.ä. Fadern försvann till Stockholm. Hulda, Karolin och Edvin var viktiga personer i min farmor Elins liv.

Posten i Ingatorp och Mariannelund

Avslutningsvis skall något nämnas om postbefordran i Ingatorp och Mariannelund.

I december 1873 beslöts att poststationer skulle upprättas vid Ingatorps och Hässlebys kyrkor. I Ingatorp blev handlanden Evald Andersson den förste postföreståndaren och i Hässleby Malcolm Sjögren. Stationerna löd under postkontoret i Eksjö. Detta skulle enbart bli en tillfällig lösning.

I samband med öppnandet av Nässjö-Oskarshamns järnväg i november 1874 flyttades poststationerna till Ingatorps och Mariannelunds järnvägsstationer. Också övriga järnvägsstationer utmed banan blev postkontor med undantag för Eksjö och Oskarshamn, som fick särskilda postkontor. Stationsföreståndarna blev också poststationsföreståndare och i den egenskapen avlönades de av poststyrelsen.

Fram till årsskiftet 1900 fick alla invånare i Ingatorp själva hämta sin post på järnvägsstationen. Därefter skedde en postgång två gånger i veckan till avlägsna delar av Ingatorps socken. Så småningom fick man en daglig postutdelning. Större byar som låg längre bort kunde ha egen brevbärare.

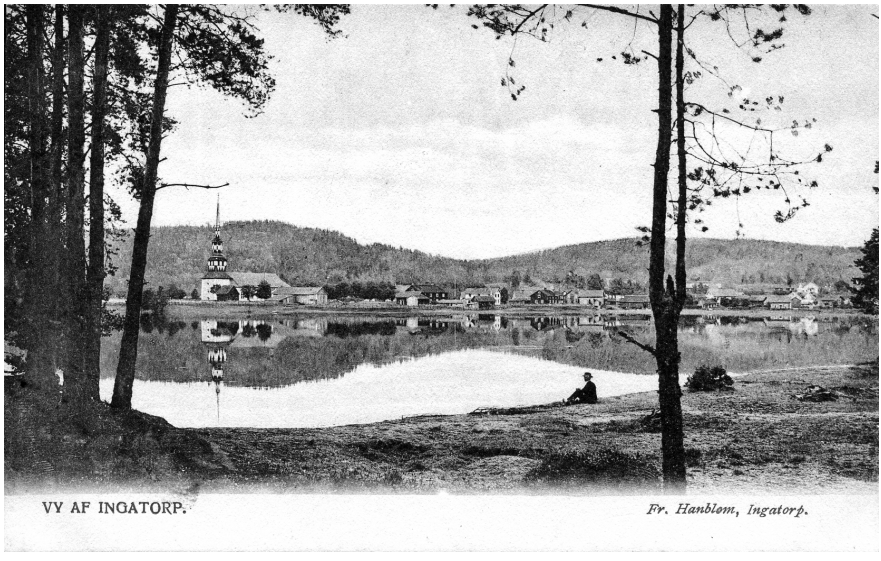

Vy af Ingatorp. Foto: Fr. Hanblom, Ingatorp. Ej sänt.

Ingatorp och Mariannelund med omnejd. Karta över Jönköpings län 1886
(Sverige, Topografiska kartor, Krigsarkivet).